

στημα και πέφτουν σε ένα είδος έκστασεως ή μανίας, ισχυριζόμενοι ότι καταλαμβάνονται από ανώτερα Πνεύματα, συνήθως των προγόνων. Δεν είναι βέβαια αυτός ο πραγματικός Μυστικισμός.

Είναι ανάγκη να προσθέσωμε ότι καμιά επίσης σχέση δεν έχει ο Μυστικισμός με τη μυστικοπάθεια, την όποια μπορούμε να χαρακτηρίσωμε σαν ασθένεια ανθρώπων με αδύνατη διάνοια, πού προσελκύονται από κάθε τι τὸ μυστηριώδες και φανταστικό.

Αλλά μπορεί να γεννηθῆ σε μερικούς τὸ ἐρώτημα: Ὑπάρχει πραγματικός Μυστικισμός; Εἶναι δυνατὴ ἡ ἔνωση με τὸ Θεῖον; Εἶναι δυνατὴ ἡ ἀνύψωση στὴ γνώση τῆς Ἀλήθειας; Ἡ ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀπλῶς φαντασιώσεις; Ἐνα ἐκλεπτυσμένο εἶδος ὑστερίας;

Ἡ ἀπάντηση σ' αὐτὸ τὸ ἐρώτημα εἶναι ἐκείνη πού δίνει ἡ ἐπιστημονικὴ ἐμπειρία, δηλ. ὅτι πρόκειται γιὰ γεγονότα, ἀποδεικνυόμενα ἀπὸ τὴν ταυτότητα τῶν ἐντυπώσεων, πού προκαλοῦν στὴν κανονικὴ ἀνθρώπινη συνείδηση-ἀντίληψη, ὅταν τὴν προσβάλλουν. Ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ ἐνὸς γεγονότος, τὸ μόνο πού μπορούμε νὰ γνωρίζωμε εἶναι ἡ ἐντύπωση πού προκαλεῖ στὴ συνείδησή μας, στὸ εἶναι μας. Καὶ ὅταν ὑπάρχει ταυτότης ἀπαντήσεων τῶν συνειδήσεων γιὰ ἓνα γεγονός, γιὰ μιὰ ἀλήθεια, ἀποκτοῦμε βεβαιότητα γιὰ τὴν ἀντικειμενικότητα αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ἢ τῆς ἀλήθειας. Ταυτότης ἀπαντήσεων εἶναι τὸ μέτρο ἀληθείας στὶς ἐπιστημονικὲς παρατηρήσεις. Τὸ ἴδιο μέτρο ἀληθείας ἔχει καὶ ὁ Μυστικισμός. Ὅπου συναντοῦμε μυστικιστὰς, ὄλων τῶν ἐποχῶν καὶ ὄλων τῶν τόπων, ἔχομε ταυτότητα ἀπαντήσεων. Ἡ πείρα τῶν μυστικιστῶν γιὰ τὸν Θεὸ ἢ Πραγμα-

τικότητα είναι ή ίδια παντοῦ καὶ πάντοτε, με ὁποιοδήποτε ὄνομα καὶ ἂν ὀνομάζουιν τὸν Θεό.

Ἄλλὰ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῆ ὁ Μυστικισμός; Με τῆ δύναμη ἐκείνη, πού ὑπάρχει μέσα μας, τὴν ὁποία ὀνομάσαμε «Πνεῦμα». Μερικοὶ μεταχειρίζονται τὸν ὄρο «Ψυχὴ» ἢ «Ψυχικὸν εἶναι». Προτιμοῦμε τὸν ὄρο «Πνεῦμα», γιὰ νὰ μὴ γίνεται σύγχυση με τὸν Ψυχισμό, γιὰ τὸν ὁποῖον ἀναφέραμε προηγουμένως.

Εἶπαμε ὅτι, γιὰ τὴν ὑπαρξη τῶν γεγονότων, τὸ μόνο πού γνωρίζομε εἶναι ἡ ἀπόκριση τῆς συνειδήσεώς μας (ἀντιλήψεώς μας) σὲ αὐτά. Ἄλλὰ ἡ συνείδησή μας δὲν ἀπαντᾷ ὁμοίομορφα σ' ὅλα τὰ γεγονότα. Δὲν ἔχομε τοῦ ἴδιου εἶδους ἐντυπώσεις ἀπὸ ὅλα τὰ γεγονότα. Μποροῦμε νὰ ξεχωρίσωμε τρία εἶδη ἐντυπώσεων καὶ ἐπομένως τρία εἶδη γεγονότων α) Ἐκεῖνα πού προκαλοῦν ἀπόκριση στὴ συνείδησή μας, περνώντας ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις μας. Τὰ κατατάσσομε στὴν τάξη τῶν φαινομένων, πού ἀποτελοῦν τὰ ἀντικείμενα ἐρεύνης τῆς Φυσικῆς Ἐπιστήμης. β) Ἐκεῖνα πού προκαλοῦν ἀποκρίσεις στὴ συνείδησή μας, πού τὶς ὀνομάζομε συναισθήματα (ὅπως τὸ συναίσθημα ἀγάπης, μίσους, ζηλοτυπίας, σεβασμοῦ, ὀργῆς, κ.λ.π.). Με αὐτά ἀσχολεῖται ἡ Ψυχολογία καὶ ἡ Ἠθική. γ) Ἐκεῖνα πού προκαλοῦν ἀποκρίσεις στὴ συνείδησή μας, πού τὶς ὀνομάζομε σκέψεις, ιδέες, διανοητικὴ λειτουργία. Με αὐτὲς ἀσχολεῖται ἡ Λογικὴ καὶ ἡ Φιλοσοφία.

Ἔτσι ἔχομε τρία εἶδη ἐντυπώσεων: Τὶς ἐντυπώσεις τῶν αἰσθήσεων, τῶν συναισθημάτων καὶ τῆς διανοίας. Ὅλες αὐτὲς προκαλοῦνται σὰν ἀποκρίσεις τῆς συνειδήσεώς μας σὲ ἐπιδράσεις ἐξωτερικὲς. Ἄλλ' αὐτὰ τὰ τρία εἶδη περιλαμβάνουν τάχα κάθε τι στὸ ὁποῖον ἡ συνείδησή μας ἀπαντᾷ; Ἡ μήπως ὑπάρχουν καὶ ἄλλου εἶ-

δους ἀποκρίσεις, ἄλλου εἴδους ἐντυπώσεις, πού δὲν περιλαμβάνονται στὶς τρεῖς κατηγορίες αἰσθήσεων, συναίσθημάτων, σκέψεων;

Ἡ κανονικὴ συνείδηση (ἀντίληψη) τῶν ἀνθρώπων ὄλων τῶν ἐποχῶν, σὲ ὅλες τὶς χῶρες καὶ σὲ ὅλα τὰ στάδια τοῦ πολιτισμοῦ, ἀπαντᾷ ὅτι ὑπάρχει καὶ κάτι τι ἄλλο ἀκόμη, τὸ ὁποῖον ὁμως δὲν εἶναι τόσο εὐκολο νὰ καθορίσωμε, ὅπως τὰ ἄλλα. Αἰσθανόμεσθε κάποτε κάτι πολὺ μεγάλο, πολὺ βαθύ, πολὺ πλούσιο, πολὺ ζωντανό. Καὶ τὸ μῆμα τοῦ εἶναι μας, πού ἀκόμη πολὺ ἀσυναίσθητα, πολὺ ἀνεπαίσθητα ἀπαντᾷ σ' αὐτὸ τὸ κάτι τὸ ἀπροσδιόριστο, εἶναι ἐκεῖνο πού ὀνομάσαμε «Πνεῦμα», πού ὑπάρχει μέσα σὲ κάθε ἀνθρώπο. Κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ τὴν αἴσθηση, διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ συναίσθημα, διαφορετικὸ ἀπὸ τὴ σκέψη. Μὲ αὐτὸ ἀσχολεῖται ἡ Θρησκεία καὶ ὁ Μυστικισμὸς, ὁ ὁποῖος — ἐπομένως — δὲν πραγματοποιεῖται οὔτε μὲ τὴν αἴσθηση, οὔτε μὲ τὸ συναίσθημα, οὔτε μὲ τὴ διάνοια. Ἡ Θρησκεία συνήθως σταματᾷ στὰ πρῶτα βήματα τῆς ἀναζητήσεως, ἐνῶ ὁ Μυστικισμὸς βαδίζει ὡς τὸ τέρμα. Αὐτὸ βεβαίως ἐπιδιώκει καὶ ἡ Θρησκεία, ἡ ὁποία ὁμως, κατορθώνοντάς το, ἀναγκαστικὰ μεταπηδᾷ στὸν Μυστικισμὸ.

Ὁ πραγματικὸς Μυστικιστὴς δὲν αὐταπατάται. Ἀποκτᾷ τὴν ἀμεση γνώση, τὴν Ἐποπτεία ἢ Κάτοψη, τὴν ὁποία κανένα ἐπιχείρημα δὲν μπορεῖ νὰ κλονίσῃ, διότι γνωρίζει τὸ Πραγματικόν. Καὶ ὅταν γνωρίζει τὴν Πραγματικότητα, ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι δευτερεύοντα καὶ ἀνάξια προσοχῆς.

Στὶς Οὐπανισάντ⁵⁰ ἀναφέρεται ὅτι ἓνας Μᾶθητὴς, ἐπιθυμώντας νὰ φθάσῃ στὴ Γνώση, ἐρχεται σ' ἓναν Διδάσκαλο καὶ τὸν ρωτᾷ τί εἶναι Γνώση. Ὁ Διδάσκαλος,

άπαντώντας στο έρώτημα, διαιρεί όλες τις γνώσεις σε δύο κατηγορίες. Στη μιά τοποθετεί κάθε γνώση, που μπορεί να διδαχθῆ σε κάθε άνθρωπο. Αὐτή ἡ κατηγορία περιλαμβάνει όλες τις Ἐπιστήμες, τις Φιλοσοφίες καὶ τις Ἱερές Γραφές, κάθε γνώση προσιτή στη συνείδηση με τις αισθήσεις, τὰ αἰσθήματα καὶ τὴ σκέψη. Αὐτὴ τὴ γνώση τὴν ὀνομάζει κατώτερη γνώση. Στὴν ἄλλη κατηγορία, πού τὴν ὀνομάζει ἀνώτερη Γνώση, ὕψιστη Γνώση, τοποθετεῖ τὴ γνώση Ἐκείνου, ἀπὸ τὸ ὁποῖο πηγάζουν τὰ πάντα. Ὄταν κανεὶς γνωρίζει Ἐκεῖνο, κάθε ἄλλη γνώση τοῦ εἶναι προσιτή, διότι τὰ πάντα ἀπορρέουν ἀπὸ Ἐκεῖνο.

Τὴν ἴδια ἀλήθεια ἐκφράζει καὶ ἡ Μπαγκαβάντ Γκιτά ⁵¹. Γράφει ὅτι οἱ Βέδες ⁵², ἡ Ἱερὴ Γραφή τῶν Ἰνδῶν, εἶναι τόσο χρήσιμη στὸν φωτισμένον Βραχμᾶνο ⁵³, ὅσο καὶ μιὰ δεξαμενὴ νεροῦ σε μιὰ περιοχὴ γεμάτη πηγές. Δηλαδή, τί νὰ τὴν κάνη κανεὶς τὴ δεξαμενὴ, ὅταν βρίσκεται ἀνάμεσα σε πολλές πηγές καθαροῦ νεροῦ; Ἡ δεξαμενὴ χρειάζεται μονάχα σε μιὰ ξερὴ καὶ ἀνυδρὴ χώρα. Τί νὰ τὴς κάνη κανεὶς τὶς Γραφές, τὰ δόγματα, τὰ ἱερά βιβλία, τὰ Μυστήρια, ὅταν ἀναβλύζει διαρκῶς μέσα του ἡ ὕψιστη Γνώση, πού εἶναι ἡ πηγὴ ὅλων τῶν Γραφῶν καὶ τῶν βιβλίων;

Μεταξὺ δόγματος καὶ Μυστικισμοῦ οὐδέποτε ὑπῆρξαν ἀγαθές σχέσεις καὶ συχνότατα καταδιώχθηκαν Μυστικισταὶ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, ἰδίως τὴ Δυτικὴ, ἀν καὶ πολλές φορές ἡ ἴδια ἡ Ἐκκλησία ἀνεκήρυξε Ἁγίους, μετὰ τὸν θάνατό τους, ἐκείνους πού ἡ ἴδια ζωντανούς κατεδικάσε. Ἡ Ἐκκλησία θεωρεῖ καθῆκον τῆς νὰ διδάσκῃ μετὰ τὸ δόγμα καὶ μετὰ τὴν αὐθεντία, ἐνῶ ὁ Μυστικισμὸς θέλει νὰ φωτίσῃ τὶς βαθύτερες ἀλήθειες τῆς Θρησκείας.

Είπαμε ότι Μυστικισμός υπήρξε σε όλες τις εποχές, σε όλες τις χώρες, σε όλα τα στάδια του πολιτισμού. Ἄς επιχειρήσωμε μία περιουσία.

Ἄκομη και στis πρωτόγονες φυλές υπάρχει μία τάση πρὸς τὸν Μυστικισμό. (Ἐπενθυμίζομε τὸν ὄρισμό τοῦ Μυστικισμοῦ σὰν ψυχικῆς ροπῆς γιὰ ἔνωση μὲ τὸ Θεῖον, γιὰ ἀμεση γνώση τῆς Πραγματικότητος). Εἶναι βέβαια φανερόν ὅτι πρόκειται γιὰ προσπάθειες στὰ πρῶτα βήματα. Ἐν τούτοις και ἐκεῖ ἀκομη συνταντοῦμε θεωρίες γιὰ στενὸ σύνδεσμο μεταξὺ ἀνθρώπου, κόσμου και Θεότητος, μεταξὺ μικροκόσμου και μακροκόσμου. Τὸ πιὸ περιέργο εἶναι ὅτι υπάρχουν και ἀνάμεσα στοὺς πρωτόγονους Μυστήρια, ἡ μελέτη τῶν ὁποῖων — ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατή — πολλὰ μπορεῖ νὰ ἀποκαλύψη στὸν μυσταγωγημένον ἔρευνητή.

Ὁ Βραχμανισμός, ἀρχαία φιλοσοφική θρησκεία, παρουσιάζει ἰδέες καθαρὰ μυστικιστικές. Τὸ πᾶν προέρχεται ἀπὸ τὸ Βραχμάν⁵⁴, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ μοναδικὴ Πραγματικότης. Ὁλόκληρος ὁ λεγόμενος ὑπαρκτὸς κόσμος δὲν εἶναι, παρὰ μιὰ ἀπάτη, μιὰ πλάνη, μιὰ μαγα. Ὁλη ἡ δημιουργία δὲν εἶναι, παρὰ ἓνα ὄνειρο, «τὸ ὄνειρο τοῦ Βράχμα»⁵⁵. Τὸ Βραχμάν εἶναι ἡ μόνη ἀφθαρτὴ Οὐσία, πού παραμένει ἀναλλοίωτη, ἀλλὰ σὲ διαρκῆ ροή. Εἶναι ἡ Ζωή, ἀπὸ τὴν ὁποῖα τὰ πάντα ἀπορρέουν και στὴν ὁποῖα τὰ πάντα ξαναγυρίζουν. Πνοή τοῦ Βραχμάν εἶναι ὁ ἀνθρώπος, ἓνας σπινθῆρας ἀπὸ τὸ Θεῖον Πῦρ. Μπορεῖ νὰ κατανοήση και νὰ ἔνωθῆ μὲ τὸ Βραχμάν, διότι ἡ οὐσία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἴδια μὲ τὴν οὐσία τοῦ Βραχμάν. Αὐτὴ ἡ ἔνωση, αὐτὴ ἡ ἐπιστροφή, εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ὑπάρξεως και ἡ μοναδικὴ εὐδαιμονία. Εἶναι ἡ ἀπολύτρωση ἀπὸ τὸν κόσμο τῶν ἐπιθυμιῶν, ἀπὸ τὸν

πόνου τοῦ βίου, ἀπὸ τὴν πλάνη τοῦ ξεχωριστοῦ ἑαυτοῦ, ἀπὸ τὴ μαγα τοῦ κόσμου. Εἶναι ἡ «Νιρβάννα», ἡ ὁποία ἐσφαλμένα χαρακτηρίζεται σὰν ἀνυπαρξία, ἐνῶ εἶναι ὁ ὠκεανὸς τῆς Πραγματικότητος, ἡ αἰωνία Ὑπαρξη. Καὶ ὁ δρόμος πρὸς τὴν Ἀπολύτρωση, ἡ μέθοδος ποὺ ὁδηγεῖ σ' αὐτὴ τὴν Ἑνωση, εἶναι ἡ περίφημη Ἰνδικὴ Γκιόγκα⁵⁶, μὲ τὶς ἑπτὰ σχολές τῆς.

Ἄλλὰ καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Λάο-Τσέ⁵⁷ γιὰ τὸ «Ταὸ» εἶναι καθαρὸς Μυστικισμὸς. Ταὸ εἶναι ἡ ὑπέρτατη Πραγματικότης, ἡ Ἑνότης, ποὺ εἶναι ἡ πηγὴ καὶ τὸ τέλος κάθε πράγματος. Στὸ Ταὸ συγχωνεύονται ὅλα τὰ ἀντίθετα. Εἶναι τὸ Ὄν καὶ τὸ μὴ-Ὄν, ἡ Ὑπαρξη καὶ ἡ ἀνυπαρξία. Εἶναι ἡ ὑπέρτατη Ἀλήθεια. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι, παρὰ ἓνα μεταβατικὸ φαινόμενο, ποὺ ἀπέρρευσε ἀπὸ τὸ Ταὸ καὶ θὰ ξαναγυρίσῃ στὸ Ταὸ. Καὶ ἐπιμένει ὁ Λάο-Τσέ ὅτι τὸ Ταὸ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ συλλάβῃ ἡ ἀνθρώπινη σκέψη. Ἀκριβῶς ὅ,τι ἀναφέραμε γιὰ τὸν Μυστικισμὸ, ποὺ δὲν πραγματοποιεῖται διανοητικὰ ἢ συναισθηματικά. Μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθῇ μόνον μὲ τὸν ἀφανισμὸ τοῦ ξεχωριστοῦ ἑαυτοῦ.

Μυστικισμὸς ὑπῆρχεν ἐπίσης στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, προερχόμενος — ὅπως μερικοὶ λένε — ἀπὸ τὴ Θράκη, μὲ τὰ Μυστήρια τοῦ Διούσου⁵⁸ καὶ τοὺς Ὀρφικοὺς θιάσους. Σύμφωνα μὲ τὶς διδασκαλίες τῶν Ὀρφικῶν, σκοπὸς τῆς ἐξελιξέως εἶναι ἡ διείσδυση στὴ Θεία Οὐσία καὶ αὐτὴν ἀναζητεῖ ὁ Μύστης. Ὀλόκληρη ἡ ἀρχαιότης ἦταν γεμάτη ἀπὸ Μυστήρια. Τὰ Ὀρφικά⁵⁹, τὰ Θρακικά⁶⁰, τὰ Καβείρια⁶¹, τὰ Σαβαζίου⁶², τὰ Ἀττιος καὶ Κυβέλης⁶³, τὰ Ὀσίριδος καὶ Ἰσιδος⁶⁴, τὰ Ἐλευσίνα⁶⁵, τὰ Μιθραϊκά⁶⁶. Καὶ βαθύτερος σκοπὸς τῶν Μυστηρίων εἶναι πάντα ὁ Μυστικισμὸς, ἡ γνώση τῆς Ἀληθείας, ἡ Ἑνωση μὲ τὴ Θεϊότητα.

Στήν Ἑλλάδα ὁμως καί ἔξω ἀπό τὰ Μυστήρια ἀναπτύχθηκε ὁ φιλοσοφικός Μυστικισμός. Ὁ Σωκράτης μέ τὸ δαιμόνιό του καί τὴν ἀναζήτηση τῆς αὐτογνωσίας, ὁ Πλάτων, μέ τὴ θεωρία τῶν Ἰδεῶν καί Ἀρχετύπων, οἱ Ἑλεᾶται ⁶⁷, οἱ Στωϊκοὶ ⁶⁸ καί κυρίως οἱ Νεοπλατωνικοὶ ⁶⁹, ὅλοι ἦσαν, ἀπὸ μιᾶ ἀποψη, Μυστικισταί. Ὁ Πλωτίνος ⁷⁰, ὁ Πορφύριος ⁷¹, ὁ Ἰάμβλιχος ⁷², ὄχι μόνον ἐδίδαξαν τὴ δυνατότητα τῆς Ἐνώσεως μέ τὸ Θεῖον, ἀλλὰ ἐβεβαίωσαν ὅτι καί οἱ Ἴδιοι ἐδοκίμασαν τὴν ἐμπειρία τῆς καί τὴ μακαριότητά τῆς.

Ἀλλὰ μήπως δὲν ὑπάρχει Μυστικισμός στὸν Χριστιανισμό; Τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰωάννου δὲν εἶναι μυστικιστικό; «Ἐγὼ καί ὁ Πατήρ ἐν ἐσμεν. — Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καί ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί ἐστίν. — Ἐξῆλθον παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, πάλιν ἀφήμι τὸν κόσμον καί πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα. — Ἴνα πάντες ἐν ᾧσι, καθὼς σὺ Πάτερ ἐν ἐμοί κάγω ἐν σοί, ἵνα καί αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ᾧσι. — Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τῆς Ἀληθείας, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ. — Ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ εἶναι αἰώνιος ζωή». Αἰώνια ζωή, μέ τὴ βαθύτερη ἔννοια, δὲν εἶναι κάτι ποῦ θά ἀποκτηθῇ στὸ μέλλον, δὲν εἶναι ζωὴ στὸν Οὐρανό, δὲν εἶναι ζωὴ μετὰ θάνατον. Εἶναι ἡ πραγματικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴ Ζωή, ἡ κατάκτηση τοῦ παρόντος, παρελθόντος καί μέλλοντος ταυτάχρονα. Εἶναι ἡ κατάργηση τοῦ χρόνου. Εἶναι ἡ συνειδητὴ γνῶσις τοῦ Αἰωνίου Παρόντος.

Καί ἡ διδασκαλία τοῦ Παύλου δὲν εἶναι ἐπίσης μυστικιστική; «Οὐκ οἶδατε ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε καί τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν; — Ἐν τῷ Θεῷ ζῶμεν, κινούμεθα καί ἐσμέν. — Τὸ πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ καί τὰ βάθη τοῦ

Θεοῦ. Ἄ λαλοῦμεν οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν διδακτοῖς Πνεύματος Ἁγίου, πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντας. Ψυχικός δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ. — Οὐκ ἠδυνήθην λαλῆσαι ὑμῖν ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς σαρκικοῖς, ὡς νηπίοις ἐν Χριστῷ. — Ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται. Ὅτε ἡμῖν νήπιος, ὡς νήπιος ἐλάλουν, ὡς νήπιος ἐφρόνουν, ὡς νήπιος ἐλογιζόμεν. Ὅτε δὲ γέγονα ἀνήρ, κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου. Βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. — Ἔστι σῶμα ψυχικὸν καὶ ἔστι σῶμα πνευματικόν. Ἐγένετο ὁ πρῶτος ἄνθρωπος Ἀδὰμ εἰς ψυχὴν ζωσαν. Ὁ ἔσχατος Ἀδὰμ εἰς πνεῦμα ζωποιοῦν. Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός, ὁ δεύτερος Κύριος ἐξ Οὐρανοῦ. Καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανοῦ».

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἰωάννη καὶ τὸν Παῦλο, ἄλλοι περίφημοι Χριστιανοὶ μυστικισταὶ ἦσαν ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ⁷³, ὁ Ὠριγένης ⁷⁴, καὶ κυρίως ὁ Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης ⁷⁵, οἱ ὅποιοι συνδέσανε τὸν Ἑλληνικὸ Μυστικισμό — καὶ μάλιστα τὸν Νεοπλατωνικὸ — μὲ τὸν Χριστιανικὸ Μυστικισμό, χωρὶς νὰ ἀναφέρωμε τοὺς λιγότερο γνωστοὺς, Ἰγνάτιον τὸν Ἀντιοχείας ⁷⁶, Γρηγόριον τὸν Νύσσης ⁷⁷, Μακάριον τὸν Μέγαν ⁷⁸, κ.λ.π.

Ἀλλὰ κυρίως μυστικισταὶ ἦσαν οἱ Γνωστικοί ⁷⁹, ὅπως εἶναι πολὺ φυσικὸ, διότι οἱ Γνωστικοὶ ἦσαν οἱ πραγματικοὶ Χριστιανοί. Ὁ Ὠριγένης χωρίζει τοὺς Χριστιανούς σὲ ἁμαρτωλοὺς καὶ σὲ Γνωστικούς, καὶ λέγει ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ εὐδοκιμήσῃ μιὰ Ἐκκλησία πού ἀποτελεῖται μόνον ἀπὸ ἁμαρτωλοῦς. Χρειαζέται καὶ Γνωστικούς. Ἀλλὰ αὐτὸ — ὅπως γράφει ὁ Ἰνδὸς Θεόσοφος Ζιναραζαντάζα ⁸⁰ — λησμονήθηκε στὸν μετέπειτα Χριστια-

νισμό. Διότι ἡ ὀρθή ἀντίληψη, ὅτι καὶ ὁ κατώτερος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πρέπει νὰ ἔχη ἓνα κήρυγμα, πού νὰ τοῦ λαμπρύνῃ τὴ ζωὴ καὶ νὰ τὸν ἀνυψώσῃ ὅπῃ τὸν βούρκο τῆς ἀγνοίας, ἐτονίστηκε τόσο πολὺ, ὥστε νὰ νομισθῇ ὅτι αὐτὸ εἶναι ὅλο καὶ ὅλο πού προσφέρει ὁ Χριστιανισμός. Δὲν συνέβαινε ὁμοίως τὸ ἴδιον ὅταν ὁ Χριστιανισμὸς βρισκόταν στὴν ἀκμὴ του, ὅταν ἡ ἐξωτερικὴ πίστη δὲν εἶχε ἀκόμη ἀντικαταστήσει τὴν ἐσωτερικὴ Γνώση, ὅταν ὑπῆρχαν πολυάριθμοι οἱ Γνωστικοί, πού ἐγνώριζαν τὴν Ἀλήθεια, οἱ Γνωστικοί πού ἀποτελοῦν τὸ θεμέλιο κάθε θρησκείας καὶ πού ὅταν χάνονται, χάνεται μαζί τους καὶ ἡ ζωτικότης τῆς Θρησκείας, ἡ ἰκανότης πού πρέπει νὰ ἔχη γιὰ νὰ προσαρμόζεται ὀρθὰ καὶ χωρὶς νὰ ἀλλοιώνῃ τὴν οὐσία τῆς, πρὸς τὴν ἀέναυη ροὴ τῆς Ζωῆς.

Μυστικισμὸς ἀναπτύχθηκε καὶ σὲ μερικὲς Μονές τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἰδίως μεταξὺ τῶν Ἡσυχαστῶν⁸¹. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμε ὅτι ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴ φύση ὁ Μυστικισμὸς δὲν διατυμπανίζεται καὶ πολὺ πιθανὸν νὰ ἔχη πραγματοποιηθῇ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, χωρὶς νὰ γνωρίζωμε τίποτα γιὰ πολλὰς περιπτώσεις.

Καὶ Ἰουδαϊκὸς Μυστικισμὸς ὑπάρχει, πού τὸν βρίσκουμε στὸ Ταλμούδ⁸² καὶ στὴν Καββάλα, ἰδίως στὸ Ζοχάρ⁸³, καὶ περίφημοι μυστικισταί, ὅπως ὁ Ἀβραὰμ Ἀβουλαφία⁸⁴, ὁ Ἰσαὰκ Λούρια⁸⁵ καὶ ἄλλοι πολλοί.

Στὸν Ἰσλαμισμό ἐπίσης ἀναπτύχθηκε Μυστικισμὸς,⁶ ὁ περίφημος Σουφισμὸς, πού γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Μωαμεθανικὸν ἀσκητισμὸν, μὲ ἀνάμιξη Βραχμανικῶν, Βουδδιστικῶν, Χριστιανικῶν καὶ Νεοπλατωνικῶν διδασκαλιῶν.

Ὁ Σουφισμὸς ἀναζητεῖ τὴ Θεῖα Γνώση. Θεὸς εἶναι

τὸ ἀπόλυτον ὄν, ἡ μοναδικὴ Πραγματικότητα. Τὸ Σύμπαν δὲν εἶναι, παρὰ ἀντικατοπτρισμὸς τοῦ Θεοῦ, ποῦ δὲν ἔχει πραγματικὴ οὐδικὴ του ὑπόσταση. Ἡ φύση τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς εἶναι ἴδια μὲ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐκπορεύεται. Ζητεῖ νὰ ξαναγυρίσῃ στὴν πηγὴ τῆς ὑπάρξεως καὶ νὰ ἐνωθῆ μαζί της μὲ τὴν ἔκσταση. Γιὰ νὰ πραγματοποιηθῆ αὐτὴ ἡ ἐνωση εἶναι ἀπαραίτητο νὰ σταματήσῃ ἡ ἀπατηλὴ ἀντίληψη τοῦ Ἐγώ. Τέτοιες εἶναι οἱ ἀντιλήψεις τῶν Σουφί ⁸⁶ τῆς Περσίας.

Ὅπως ἀναφέρει ὁ Νικ. Λούβαρις ⁸⁷, ὁ Βαγεζιδ Μπεσταμί γράφει: «Πόσον καιρὸ ἀκόμη θὰ ὑπάρχῃ ἀναμεταξύ μας τὸ Ἐγώ καὶ τὸ Ἐσύ; Βγάλε τὸ Ἐγώ μου ἀπὸ τὴ μέση καὶ ἐξαφάνισε τὴν προσωπικότητά μου». Καὶ ὁ Τζελαλεδδίν ⁸⁸: «Θὰ ἦταν ψέμα νὰ μιλῶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου καὶ γιὰ σένα. Τὸ Ἐγώ καὶ τὸ Ἐσύ ἔπαψαν νὰ ὑπάρχουν ἀναμεταξύ μας».

Καὶ στὴ Δύση ἐπίσης ἀναπτύχθηκαν πολλὲς μορφές Μυστικισμοῦ, στὰ βράθῃ τῶν μοναστηρίων, ὅπου ἡ μυστικιστικὴ ροπὴ κατευθύνεται στὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὶς τάξεις τοῦ Ἱπποτικοῦ Τάγματος τῶν Ναϊτῶν ⁸⁹, στοὺς περίφημους Ἀλχημιστὰς καὶ Ροδοσταύρους ποῦ θεωροῦνται διάδοχοι τῆς σοφίας τῶν ἀρχαίων Μυστηρίων, καθὼς καὶ σὲ γνωστούς φιλοσόφους καὶ Ἁγίους μυστικιστὰς, ὅπως ὁ Ἰωάννης Σκῶτος Ἐρίγενα, ὁ Ἁγ. Βερνάρδος ⁹⁰, ὁ Ἁγ. Φραγκίσκος τῆς Ἀσσίζης ⁹¹, ὁ Ἐκκαρτ, ὁ Τζιορντάνο Μπρούνο ⁹², ὁ Ἰάκωβος Μπαϊμε ⁹³, ὁ Μολίνος ⁹⁴, ὁ Σπινόζα ⁹⁵.

Ἄλλὰ καὶ ἡ νεώτερη φιλοσοφία τρέπεται πρὸς τὸν Μυστικισμό. Ὁ Γκαίτε ⁹⁶, ὁ Σέλλινγκ ⁹⁷, ὁ Ἰμπέν ⁹⁸, ὁ Μαίτερλικ ⁹⁹, ὁ Ρίλκε ¹⁰⁰, ὁ Κάυζερλικ ¹⁰¹, ὁ Μπερξόν ¹⁰², εἶναι μυστικισταί. Καὶ ἀπὸ τοὺς νεοέλλη-
νες ὁ Θεόφιλος Καίρης ¹⁰³.

Μυστικισμό περιέχει και ὁ Τεκτονισμός, ὅπως ὅλα γενικῶς τὰ Μυστήρια, καὶ μυστικιστικός εἶναι ὁ βαθύτερος σκοπὸς του, δηλαδὴ ἡ γνώση τῆς Ἀληθείας, ἡ ἀνύψωση τοῦ ἀνθρώπου μέχρι τοῦ Θεοῦ.

Μυστικισμό ἐπίσης περιέχει ἡ νεώτερη Θεοσοφία τῆς Μπλαβάτσκι, τῆς Μπέζαντ¹⁰⁴ καὶ τῶν λοιπῶν συγγραφέων τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας, ποὺ ἰδρύθηκε τὸ 1875, καὶ ἀλόκληρη ἡ Θεοσοφικὴ διδασκαλία δὲν ἔχει ἄλλον σκοπὸ ἀπὸ τὴ μυστικὴ Ἐνωση τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὸ Θεῖον ἢ τὴν Ἀλήθεια καὶ τὸ Φῶς.

Ἐπίσης, οἱ ἀπόψεις τοῦ Κρισναμούρτι¹⁰⁵, μολονότι ὁ ἴδιος ἀρνεῖται κάθε χαρακτηρισμὸ τους, μπορεῖ κανεὶς βάσιμα νὰ ὑποστηρίξη ὅτι εἶναι μυστικιστικά.

Καὶ χρησιμεύει ὁ Μυστικισμὸς στὸν ἀνθρώπο; Βασικῶς ἡ ἀντίληψη περὶ χρησιμότητος ἢ σκοπιμότητος εἶναι κάτι τὸ ἀπαράδεκτο καὶ ἀκατανόητο γιὰ τὸν Μυστικισμό. Ὁ Μυστικισμὸς δὲν γεννιέται ἀπὸ σκοπιμότητα, ἀλλὰ ἀπὸ Ἀνάγκη.

Στὴν ἀναζήτηση τῆς Ἀληθείας, πρὸς τὴν ὁποία ἐπιτακτικὰ θὰ τραπῆ κάποτε κάθε ἀνθρώπινον ὄν, ἐρχεται μιὰ στιγμή, κατὰ τὴν ὁποία κάθε δογματικὴ πίστη — οἰκοδομημένη σὲ ἐξωτερικὴ αὐθεντία — καταρρέει, διότι ὁ ἀνθρώπος ἔχει ἀρχίσει νὰ ἀμφιβάλλῃ γιὰ τὶς διαβεβαιώσεις τῶν ἄλλων καὶ διψᾷ ὁ ἴδιος νὰ ἐρευνήσῃ καὶ νὰ μάθῃ. Προβάλλει ἀδυσώπητη ἡ Ἀνάγκη νὰ ἀντικατασταθῇ ἡ ἐξωτερικὴ πίστη ἀπὸ τὴ βαθειά, τὴν ἐσωτερικὴ Γνώση, ἡ θεωρία ἀπὸ τὴν πραγμάτωση. Στὴν προσπάθεια αὕτη ἡ διάνοια ἀποδεικνύεται ἀνίσχυρη, ὅπως κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς εἰδυλλιακῆς πίστεως, ἡ συναισθηματικότης ἦταν ἐπίσης ἀνίσχυρη γιὰ τὴ σύλληψη τῆς ὑψίστης

Πραγματικότητας. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συλλάβῃ τὴν Πραγματικότητα, τὴν Ἀλήθεια, τὸν Θεό, ἐφ' ὅσον ἀναζητεῖ διανοητικά, ἐξωτερικά, ἀντικειμενικά, ἐξω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, ἐφ' ὅσον ἐξακολουθεῖ νὰ ζῆ στὴν πλάνη τοῦ ξεχωριστοῦ, τῆς διακρίσεως ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, τοῦ Ἐγὼ καὶ τοῦ Ἐσύ, στὴν πλάνη τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου καὶ στὶς ἀναρίθμητες ἀντιθέσεις. Καὶ κάποτε, κάποιαν αὐγὴ ἢ δειλινό, θὰ ξεπροβάλλῃ, σὰν ἓνα λουλουδί πού ἀνθίζει, μιὰ καινούργια δύναμη μέσα στὸν ἑαυτὸ του, ἓνας νέος Νόμος, ἡ Πνευματικότης, ὁ Θεῖος Σπινθῆρας, τὸ Ροδοσταυρικὸν Πῦρ, τὸ Θεοσοφικὸν Ἄτμα, πού εἶναι ἡ πηγὴ καὶ τὸ τέρμα τοῦ παντός. Ἔτσι, κάποτε ὁ ἄνθρωπος θὰ ξυπνήσῃ ἀπὸ τὴν πλάνη τῆς χωριστικότητος καὶ τότε θὰ νοιώσῃ τὸ Ἐγὼ του νὰ ἐξαφανίζεται. Τὸ σκουλίκι θὰ ἔχῃ μεταμορφωθῆ σὲ πεταλούδα. Ὁ κυβικὸς λίθος θὰ ἔχῃ μετατραπῆ σὲ Μυστικὸ Ρόδο. Τότε θὰ ἀντιληφθῆ τὴν Πραγματικότητα, τὴν ἀπόλυτη τῶν πάντων Ἐνότητα, τὴν Ἀλήθεια, τὴ Ζωή, τὴν Ἀπολύτρωση, τὸν Θεό, τὸ Βραχμάν, τὸ Ταό, τὰ πάντα. Τότε θὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀληθινὴ Ἀγάπη. Τότε θὰ εἶναι πραγματικὸς Μυστικιστὴς. Αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ πραγματικὸς Μυστικισμὸς.

Ἄλλὰ γιὰ νὰ πραγματοποιηθῆ αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα, πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ ζῆ, νὰ ἐφαρμόζῃ καθημερινῶς καὶ διαρκῶς τὴ μικρὴ ἀλήθεια πού μέχρις αὐτῆ τῆ στιγμῆ ἔχει κατανοήσει. Καὶ νὰ μὴ χωρίζῃ ἐκεῖνο πού πιστεύει ἀπὸ ἐκεῖνο πού κάνει. Αὐτὸ τὸ μπορεῖ καὶ πρέπει ἀμέσως νὰ τὸ δοκιμάσῃ. Ἐδῶ καὶ τώρα.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

45. Μυστήρια. Μυστικές συμβολικές τελετουργίες, με τις οποίες παρέχεται διδασκαλία Μεταφυσικῆς (βλέπε σημείωση ἀριθμ. 7). Ἡ ἀρχὴ τῶν Μυστηρίων χάνεται στὰ βάθη τῶν αἰώνων. Μυστήρια λειτουργοῦσαν σὲ ἄλλους τοὺς ἀρχαίους λαοὺς καὶ ἔπαιρναν μέρος σ' αὐτὰ ἄνδρες σοφοὶ καὶ ἐνάρστοι. Στὰ Μυστήρια ἐδίδασκαν τὸ ἐσωτερικὸ περιεχόμενον τῶν ἀρχαίων θρησκευτῶν, ποὺ τὶς ὀνομάζουν «εἰδωλολατρικές». Ὁ φανατισμὸς τῶν χριστιανῶν ἐσυκοφάντησε τὰ ἀρχαῖα Μυστήρια, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν σεβασμὸ μετὰ τὸν ὅποιο μιλοῦν γι' αὐτὰ οἱ ἀρχαῖοι σοφοί, ὁ ἀμερόληπτος ἐρευνητής, ποὺ στέκει ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὴ θρησκευτικὴ προκατάληψη ἢ ἀπὸ τὰ ὕλιστικὰ ρεύματα τῆς ἐποχῆς, μπορεῖ νὰ ἀντιληφθῆ τὴν ἠθικὴ καὶ ψυχουργικὴ τοὺς ἀποστολή. Σκοπὸς τῶν Μυστηρίων εἶναι νὰ μυσήσουν, ὅσους ἔχουν καθαρὴ σκέψη καὶ ἀγνὲς προθέσεις, σὲ ἀλήθειες τῆς Φύσεως καὶ νὰ χειραγωγήσουν τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ στὴν πορεία τῆς ἐξελιξέως καὶ τελειοποιήσεώς της.

46. Ἐκκαρτ. (Eckart ἢ Eckeheart ἢ Eckhard. 1260—1327). Περιφημὸς Γερμανὸς Μυστικιστῆς, Δομινικανὸς μοναχὸς, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκε Θεολογία στὸ Παρίσι, στὸ Στρασβούργο καὶ στὴν Κολωνία. Δυνατὸς ρήτωρ καὶ συγγραφεύς, κατηγορήθηκε σὰν αἰρετικὸς γιὰ τὶς παρθεϊστικὰς μυστικιστικὰς ἰδέες του. Ὁ Ἐκκαρτ ἐδίδασκε ὅτι ὁ Θεὸς ὑπάρχει μέσα στὰ πάντα καὶ ὅτι ὁλόκληρη ἡ Φύσις τείνει νὰ ἐνω-

θῆ μαζί του. Συνεπῶς μπορούμε νὰ γνωρίσωμε τὸν Θεό, ἐξετάζοντας τὸν ἄνθρωπο στὴν ἐσωτερικὴ του ὑπόσταση. Ἐπὶ τὰ πολυάριθμα ἔργα του ἐλάχιστα ἐσώθησαν.

47. Ἰωάννης Σκῶτος Ἐρίγενα. (Erigena. 800 — 877). Ἰρλανδὸς σκωτικῆς καταγωγῆς, διευθυντὴς τῆς Βασιλικῆς Σχολῆς στὸ Παρίσι, γνώστης τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς, Θεολόγος καὶ νεοπλατωνικὸς φιλόσοφος. Μετέφρασε στὰ Λατινικὰ τὰ συγγράμματα τοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου (ψευδο-Διονυσίου) καὶ ἔγραψε δικὰ του ἔργα. Ἐδίδασκε τὴν ἐνότητα Θεοῦ καὶ Σύμπαντος, ὀνομάζοντας τὸν Θεὸ ψυχὴ τοῦ Σύμπαντος, ὑπερούσια καὶ ἀπόλυτο Μηδέν, ποὺ ὑπάρχει ἐπάνω ἀπὸ κάθε ἀντίληψη. Ἐδίδασκε ὅτι ἡ φύση τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς εἶναι ἴδια μὲ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ καὶ συνεπῶς ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ γνωρίσῃ τὸν Θεὸ καὶ νὰ ἐνωθῆ πνευματικὰ μαζί του.

48. Ἄτμα. (Atma). Τὸ ἀνώτερο στοιχεῖο τῆς ὑποστάσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἡ «ψυχὴ» τοῦ ἀνθρώπου (Μαχάτμα=μεγάλῃ ψυχῇ). Εἶναι ἡ λεπτότερη οὐσία μέσα στὸν ἄνθρωπο, τὴν ὁποία περιβάλλουν ἀλλεπάλληλα περιβλήματα ἢ σώματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἐξωτερικώτερο εἶναι τὸ ὄρατὸ φυσικὸ σῶμα.

49. Πῦρ. Ἐνα ἀπὸ τὰ τέσσερα στοιχεῖα (Γῆ, ὕδωρ Ἀἴρ, Πῦρ). Μερικοὶ ἀποκρυφιστὰ διδάσκουν ὅτι ὑπάρχουν ὄχι τέσσερα, ἀλλὰ ἑπτὰ στοιχεῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ πέμπτον ὀνομάζουν Αἰθέρα. Τὸ πῦρ θεωρεῖται τὸ σπουδαιότερο στοιχεῖο, πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ ἐνεργείας καὶ σύμβολο τῆς πνευματικότητος. Ὁ μῦθος τοῦ Προμηθέως σ' αὐτὸ τὸ πῦρ ἀναφέρεται. Τὸ πῦρ κατέχει ἐξέχουσα σημασίαν σὲ ὅλα τὰ Μυστήρια καὶ τὶς θρησκείας, καθὼς καὶ στὴ φιλοσοφίαν τῶν Πυθαγορείων, τοῦ Ἡρακλείτου καὶ τῶν Στωϊκῶν.

50. Ούπανισάντ. (Upanishads). Ἰερὰ σανσκριτικά βιβλία, τὰ ὅποια περιέχουν σχόλια καὶ ἐπεξηγήσεις τῶν Βεδῶν καὶ θεωροῦνται συμπλήρωσὴ τους. Οἱ ἀρχαιότερες Ούπανισάντ λέγεται ὅτι ἀποτελοῦν τὴν πρώτη συστηματικὴ προσπάθεια γὰρ τὴν ἐξέτασιν μεταφυσικῶν πνευματικῶν προβλημάτων.

51. Μπαγκαβάτ Γκιτά. (Bhāgavad Gītā). Μεταφράζεται: Τὸ τραγούδι τοῦ δοξασμένου ἢ τοῦ εὐλογημένου ἢ τοῦ ἀγαπημένου ἢ τοῦ Κυρίου. Εἶναι τὸ πιὸ σημαντικό ἀπὸ τὰ βιβλία τῆς Μαχαβαράτα, θεωρούμενο καὶ σὰν ἐπιτομὴ τῆς. Τὸ περιεχόμενό της εἶναι φιλοσοφικὸ καὶ μυστικιστικόν. Περιέχει τὸν ἐσωτερισμό τοῦ Βραχμανισμοῦ καὶ ἀπευθύνεται στοὺς μεμυημένους. Συγγραφεὺς του θεωρεῖται ὁ βραχμᾶνος Βεάσα. Ἔχει μεταφρασθῆ στὰ ἑλληνικὰ ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὰ σανσκριτικά, ἀπὸ τὸν μεμυημένον στὸν Βραχμανισμό Ἑλληνα Δημ. Γαλανὸν τὸν Ἀθηναῖον (1760—1833) καὶ ἔχει ἐκδοθῆ στὴ σειρά τῶν «Ἰνδικῶν», μὲ τὸν τίτλο «Γιτά, ἢ θεσπέσιον μέλος». Ὁ Τιμ. Βρατσάνος μετέφρασε τὴ Γκιτά ἀπὸ τὰ γαλλικά, σὲ ἐλεύθερο στίχο, δίνοντας στὸν τίτλο τὴν ἀπόδοσιν «Τὸ θεϊκὸ τραγούδι».

52. Βέδαί. (Vēdas). Τὰ πανάρχαια ἱερὰ βιβλία τῶν Ἰνδῶν, ποὺ περιέχουν τὴ «Θεῖα Γνώση» καὶ ἀποτελοῦν τὴ φιλολογία τῆς Βεδικῆς θρησκείας. Ἡ χρονολογία τῶν Βεδῶν κυμαίνεται στὰ 1500—1000 π.Χ., ἄλλοι ὅμως τὶς θεωροῦν πολὺ ἀρχαιότερες. Εἶναι συλλογὴ ποιημάτων, διαφόρων ἴσως χρονικῶν περιόδων καὶ ποιητῶν, ποικίλου περιεχομένου, ἀπὸ τὶς ὑψηλότερες σφαῖρες τῆς Μεταφυσικῆς μέχρι τὶς πιὸ πρόχειρες κοινοτοπίες. Ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὴ Rignvéda, Jajurvéda, Sāmavéda καὶ Atharvanvéda. Συνέχεια τῶν Βεδῶν εἶναι οἱ Ούπανισάντ, ἡ Πουράνα, ἡ Ραμαϊάνα καὶ ἡ Μαχαβαράτα.

53. Βραχμᾶνες. Ὅσοι ἀνήκουν στὴν ἀνώτερη ἀπὸ τὶς τάξεις, στὶς ὁποῖες εἶναι διαιρεμένος ὁ λαὸς τῆς Ἰνδίας, τὴν ἱερή, ἀπαραβίαστη καὶ προνομιοῦχο, στὴν ὁποία ἀνήκουν οἱ θεολόγοι, φιλόσοφοι καὶ ποιηταί, οἱ μόνοι ποὺ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ διδάσκουν τὶς Βέδες. Ἀπὸ αὐτὴν καὶ μόνον λαμβάνονται οἱ ἱερεῖς τοῦ Βραχμανισμοῦ καὶ τῆς Ἰνδουιστικῆς θρησκείας, ἣ ὁποία προέρχεται ἀπὸ τὸν Βραχμανισμό, ὅπως ὁ Βραχμανισμὸς ἀπὸ τὴν ἀρχαία Βεδικὴ θρησκεία.

54. Τὸ Βραχμάν. (Brāhman). Μὲ τὴ λέξη αὕτη ἡ Ἰνδικὴ φιλοσοφία ἐκφράζει τὸ Ἀπόλυτο, ποὺ εἶναι χωρὶς ἀρχὴ καὶ τέλος, χωρὶς μεταβολὴ καὶ ἰδιότητες. Εἶναι τὸ Μοναδικό, ποὺ ἔχει πραγματικὴ ὑπαρξή, σὲ ἀντίθεση πρὸς τὴ φαινομενικὴ, πλανερὴ ὑπαρξή τοῦ κόσμου, ποὺ ἀποτελεῖ πλάσματικὸ φαινόμενο, μίᾳ ψευδαίσθησι (maya).

55. Ὁ Βράχμας. (Brāhma). Ἡ προσωποποιημένη δύναμη τῆς δημιουργίας. Τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ τρία πρόσωπα τῆς Ἰνδικῆς Τριμούρτι, τὸ ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ Χριστιανικὸν «Ἅγιον Πνεῦμα». Πρὸς τὸν «Υἱόν» ἀντιστοιχεῖ ὁ Βισνοῦ καὶ πρὸς τὸν «Πατέρα» ὁ Σίβα.

56. Γιόγκα. 1. Σανσκριτικὴ λέξη, ποὺ σημαίνει «ἔνωσις», δηλαδὴ ἡ ἔνωσις τοῦ ἀτομικοῦ Ἐγὼ ἢ τῆς ἀτομικῆς συνειδήσεως μὲ τὸ παγκόσμιον Ἐγὼ ἢ τὴν παγκόσμια συνείδηση. 2. Ἡ διδασκαλία καὶ ἀσκήσις ποὺ ὁδηγεῖ σ' αὐτὴ τὴν ἔνωσι. Ὑπάρχουν ἑπτὰ σχολῆς Γιόγκα, ποὺ ἀντιστοιχοῦν στὶς ἑπτὰ «ἀκτῖνες» τῆς ζωῆς. Ἡ Ράτζα-Γιόγκα, Γνάνα-Γιόγκα, Κάρμα-Γιόγκα, Χάθα-Γιόγκα, Λάγια-Γιόγκα, Μπάκτι-Γιόγκα, Μάντρα-Γιόγκα. Ἡ πραγματικὴ Γιόγκα δὲν διδάσκεται μὲ ἀλληλογραφία, οὔτε μὲ βιβλία, οὔτε μὲ πληρωμὴ, ἀπὸ περιφερόμενους «Γιόγκαι», ἀμφιβόλου σοβαρότητος.

57. Λάο - Τσέ. Κινέζος σοφός, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθηκε τὸ 604 π.Χ. Κατὰ τὴν παράδοση πατέρας του ἦταν ὁ Οὐράνιος. Ἡ μητέρα του ἔμεινε ἐγκυὸς βλέποντας ἕναν λαμπρὸ διάττοντα ἀστέρα καὶ τὸν ἐγέννησε ἔπειτα ἀπὸ 72 χρόνια. Ἔτσι ὁ Λάο-Τσέ γεννήθηκε μὲ μορφὴ γέρου ἀσπρομάλλη. Ἦταν ἐπιμελητὴς τῆς Βασιλικῆς Βιβλιοθήκης, ἀλλὰ ἀπογοητευμένος ἀπὸ τὴν παρακμὴ καὶ τὰ ἦθη τῆς ἐποχῆς, ἐγκατέλειψε τὰ πάντα καὶ ἔφυγε ἀφανῆς, χωρὶς ποτὲ νὰ μάθουν τίποτα γι' αὐτόν. Πρὶν φύγῃ, ἔγραψε τὸ περίφημο βιβλίον του «Ταὶ—Τὲ—Κίνγκ», ἀπὸ τὸ ὁποῖο φαίνεται τὸ βᾶθος τῆς σοφίας του. Ἀπὸ παραφθορὰ τῶν διδασκαλιῶν του διαμορφώθηκε ἀργότερα ἡ λαϊκὴ καὶ γεμάτη δεισιδαιμονίες θρησκεία τοῦ Ταοϊσμοῦ.

58. Μυστήρια τοῦ Διονύσου. Ἀρχαῖα Μυστήρια, ποὺ διαδόθηκαν στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴ Θράκη, ἀναφερόμενα στὸν διαμελισμὸ τοῦ Διονύσου (υἱοῦ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Σεμέλης) ἀπὸ τοὺς Τιτᾶνες, οἱ ὁποῖοι καταβροχθίζουν τὴν σὰρκα του, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν καρδιά του, ποὺ τὴν σώζει ἡ Ἀθηνᾶ καὶ τὴν φέρνει στὸν Δία. Ὁ Διόνυσος ἀναγεννᾶται σὰν ἀθάνατος θεός. Ὅσα γράφονται γιὰ ὅλα τὰ Μυστήρια γενικῶς, δηλ. ὅτι συμβολίζουν τὴν ἐποχὴν τοῦ ἔτους καὶ τὰ διαδοχικὰ φαινόμενα βλαστῆσεως καὶ μαρασμοῦ, εἶναι εὐκόλες ἐξωτερικὲς ἐρμηνεῖες, ἀνάξιεσ πολλῆς προσοχῆς ἀπὸ τοὺς σπουδαστὰς τοῦ Ἐσωτερισμοῦ.

59. Ὀρφικὰ Μυστήρια. Πολλοὶ ταυτίζουν τὰ Ὀρφικὰ Μυστήρια μὲ τὰ Μυστήρια τοῦ Διονύσου, ἐπειδὴ καὶ αὐτὰ ἀναφέρονται στὸν μῦθον τοῦ Διονύσου Ζαγρέως καὶ Ἐλευθερωτοῦ, ὁ ὁποῖος φονεύεται καὶ ἀναγεννᾶται. Τὰ Ὀρφικὰ Μυστήρια ἰδρύθηκαν — σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση — ἀπὸ τὸν Ὀρφέα, τελούμενα ἀπὸ τοὺς Ὀρφικοὺς

θιάσους, καὶ εἶχαν μεγάλη διάδοσιν καὶ σοβαρὴ ἐπιρροὴ σ' ὀλόκληρο τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον. Γιὰ τοὺς Ὀρφικοὺς ὁ Διόνυσος ἦταν σύμβολο τῆς ζωῆς, πού ὑπάρχει στὰ πάντα καὶ ζωογονεῖ ὀλόκληρη τὴ Φύσιν, τῆς ὁποίας οἱ φαινομενικὲς καταστροφές δὲν εἶναι παρὰ μεταμορφώσεις τῶν ἐκδηλώσεων τῆς Ζωῆς. Σκοπὸς τῶν Ὀρφικῶν Μυστηρίων ἦταν ὁ ἐξαγνισμὸς, ἡ ἀγνή ἐπίγεια ζωὴ, ἡ ἡρεμὴ ἀντιμετώπιση τοῦ θανάτου, ἡ ἀποφυγὴ τῶν μετὰ θάνατον ὀδυνηρῶν καταστάσεων καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῶν μυστηριακῶν διδασκαλιῶν περὶ κοσμογονίας, θεογονίας, ἐξελίξεως καὶ τελειοποιήσεως τοῦ ἀνθρώπου.

60. Θρακικὰ Μυστήρια. (Βενδίδος καὶ Κότυος). Θρακικὰ ἦσαν καὶ τὰ Μυστήρια τῆς Βενδίδος, μυστηριακῆς θεότητος, πού ταυτίζεται ἀπὸ πολλοὺς μὲ τὴν Ἑκάτη, τὴν Ἄρτεμι, τὴν Περσεφόνη. Ἄλλοι τὴ θεωροῦν θυγατέρα τοῦ Φρυγικοῦ Σαβαζίου ἢ μιὰ ἀπὸ τῆς Καβειρικῆς θεότητες. Τὰ Μυστήρια τῆς Βενδίδος μεταδόθηκαν στὴ Λῆμνο, Ἀμφίπολι, Πειραιᾶ, Ἀλεξάνδρεια, Βηθυνία. Ἐπίσης Θρακικὰ ἦσαν τὰ Μυστήρια τῆς Κότυος ἢ Κοτυτοῦς, ἡ ὁποία ταυτίζεται μὲ τὴ Φρυγικὴ Κυβέλη, καὶ ἐτελοῦντο μόνον ἀπὸ γυναῖκες. Μεταδόθηκαν στὴν Κόρινθο, Χίο, Ἀθήνας. Ἀργότερα ἐξέπεσαν σὲ ἀνηθικότητα καὶ παρακμῆ.

61. Καβείρια Μυστήρια. Ἀρχαιότατα Μυστήρια, τελούμενα κυρίως στὴ Σαμοθράκη, Θάσο, Λῆμνο, Ἴμβρο, Βοιωτία. Οἱ Κάβειροι ἦσαν μεγάλοι θεοί, τέκνα τοῦ Ἡφαιστου, πού ἐργάστηκαν γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου. Ἡ λατρεία τους συνδέεται μὲ τὴ λατρεία τοῦ Πυρός (Ἡφαιστος, Προμηθεύς). Στὰ Καβείρια Μυστήρια, τὰ ὁποία ἐτελοῦντο κατὰ τὴ νύχτα, ὁ Κάβειρος Καδμῖλος ἢ Κασμεῖλος φονεύεται ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἀδελφοὺς του καὶ κατόπι

ἀνασταίνεται, με τὴ βοήθεια τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῶν συμβολικῶς φονέων ἀδελφῶν του.

62. Μυστήρια Σαβαζίου. Φρυγικὰ Μυστήρια, ἀναφερόμενα στὴ λατρεία τοῦ Σαβαζίου, υἱοῦ τῆς Κυβέλης καὶ τοῦ Διὸς ἢ τοῦ Διονύσου. Μεταδόθηκαν στὴ Θράκη καὶ στὴν Ἑλλάδα, ἀργότερα στὴν Ἰταλία καὶ στὴ Δύση, καταδιωχθέντα ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους. Στὰς Ἀθήνας ἐθεωροῦντο βαρβαρικά ἀπὸ τοὺς πιστοὺς στὰ Ἐλευσίνια Ἀθηναίους. Στὰ Μυστήρια τοῦ Σαβαζίου σπουδαία θέση κατεῖχαν ὁ ὕψις, ὁ βουρ, ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη καὶ ἄλλα συνήθη μυστηριακά σύμβολα.

63. Μυστήρια Κυβέλης καὶ Ἄττιος. Μυστήρια Φρυγικά, πού μεταδόθηκαν στὴ Λυδία καὶ λοιπὴ Μ. Ἀσία, καθὼς καὶ στὴ Δύση. Ἀναφέρονταν στὴ λατρεία τοῦ Ἄττιος ἢ Ἄττεως καὶ τῆς Κυβέλης, μητέρας τῶν θεῶν (Κυβέλη—Ρέα). Ὁ Ἄττις ἀγαπήθηκε ἀπὸ τὴν Κυβέλη, με τὸν ὄρο τῆς ἀγνότητος, ἀλλὰ τῆς κάνει ἀπιστία με μία νύμφη, τὴν ὁποία ἡ Κυβέλη φονεύει. Τότε ὁ Ἄττις αὐτοκτονεῖ καὶ κατόπιν ἀνασταίνεται. Ὁ κοινὸς σὲ ὅλα τὰ Μυστήρια μῦθος τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως (Τὸ δράμα τῆς ἐξελίξεως τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς).

64. Ὅσιρις — Ἰσις. Ὁ Ὅσιρις εἶναι ὁ ἥρωας τῶν Αἰγυπτιακῶν Μυστηρίων, υἱὸς τοῦ Σέβ (Γῆς) καὶ τῆς Νούτ (Οὐρανοῦ). Ἐδίδαξε στοὺς ἀνθρώπους τὸν πολιτισμό. Ὁ ἀδελφὸς του Σήθ, τὸ πνεῦμα τοῦ κακοῦ, φονεύει με δόλο τὸν Ὅσιρι. Ἀλλὰ ἡ σύζυγός του Ἰσις μαζεύει τὰ τεμάχια τοῦ διαμελισθέντος συζύγου της, ὁ υἱὸς τους Ἄφρος νικά τὸν Σήθ καὶ ὁ Ὅσιρις ἀνεβαίνει ἀθάνατος στὸν Οὐρανό, θεὸς καὶ κριτὴς τῶν νεκρῶν. Νὰ γίνῃ κανεὶς Ὅσιρις, δηλ.

τέλειος, άθάνατος, θεός, είναι τὸ τέρμα τῆς ἀνθρώπινης ἐξελίξεως καὶ σκοπὸς τῶν Αἰγυπτιακῶν Μυστηρίων.

65. Ἐλευσίνια Μυστήρια. Τὰ ἐπισημότερα ἀπὸ τὰ Μυστήρια τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἦσαν ὑπὸ τὴν προστασία τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Εἶχαν δύο βαθμούς, τὰ μικρὰ (ἐλάσσονα ἢ ὀλείζω), τελούμενα εἰς Ἄγρας Ἀθηνῶν κατὰ τὸν μῆνα Ἀνθεστηριῶνα, καὶ τὰ μεγάλα (μείζονα), τελούμενά στήν Ἐλευσίνα κατὰ τὸν μῆνα Βοηδρομιῶνα. Τρίτος βαθμὸς ἦταν τοῦ «Ἐπόπτου». Ἀπὸ τὴν τέλεση τῶν Μυστηρίων ἀπεκλείετο κάθε ἀμύητος (Ἐκὰς οἱ βέβηλοι) καὶ κανεὶς δὲν γνωρίζει τί ἀκριβῶς γινόταν κατὰ τὴν τελετῇ. Ὑπῆρχαν τὰ ἀδρώμενα, δεικνύμενα, λεγόμενα». Ὁ μῦθος ἀναφερόταν στὴν ἀρπαγὴ τῆς Περσεφόνης ἢ Κόρης ἀπὸ τὸν Πλούτωνα (ἐνσάρκωση τοῦ πνεύματος στὴν ὕλη), στὸν ὄδυρμό καὶ τὶς περιπέτειες τῆς θεᾶς Δήμητρας καὶ στὴν ἐπαναφορὰ τῆς Περσεφόνης ἀπὸ τὸν θεῖο σύζυγό της Ἴακχο στὴ Μητέρα της στὸν Ὀλυμπο (ἀποθέωση ἢ ἐπιστροφή στὴ Θεία Οὐσία). Ἀπὸ τὴν τελετῇ ἀναφέρεται ἡ φράση «Ἐνήστευσα, ἐπιον τὸν κυκεῶνα, ἔλαβον ἐκ κίστης, ἐγγευσάμενος ἀπεθέμην εἰς κάλαθον καὶ ἐκ καλάθου εἰς κίστην». Ὁ Ἱεροφάντης τῶν Μυστηρίων προήρχετο πάντοτε ἀπὸ τὴν ἱερατικὴ οἰκογένεια τῶν Εὐμολπιδῶν, ἐνῶ ὁ Δαδουῆχος, ὁ Κῆρυξ καὶ ὁ Ἱερεὺς τοῦ Βωμοῦ ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν Κηρύκων.

66. Μυστήρια τοῦ Μίθρα ἢ Μιθραϊκά. Σημαντικώτατα Περσικὰ Μυστήρια, τὰ ὁποῖα διαδόθηκαν εὐρύτατα στὸ Ρωμαϊκὸ κράτος κατὰ τοὺς πρώτους Χριστιανικοὺς χρόνους, συναγωνισθέντα τὸν Χριστιανισμό, μὲ τάσεις ἐπικρατήσεως. Ὁ Μίθρας ἦταν ἡ προσωποποίηση τῆς δυνάμεως τοῦ Ἥλιου, θεὸς τοῦ Φωτός, θεὸς - Ἥλιος, βοηθὸς